

4. Гадло, А. В. Этническая история Северного Кавказа X–XIII в. [Текст] / А. И. Гадло. – СПб.: Изд-во СПбГУ, 1994. – 217 с.
5. Греков, Б. Д. «Повесть временных лет» о походе Владимира на Корсунь [Текст] / Б. Д. Греков // Известия Таврического общества истории, археологии и этнографии: Т. 3. – Симферополь: [б. и.], 1929.
6. Кузьмин, А. Г. Начальные этапы древнерусского летописания [Текст] / А. Г. Кузьмин. – М., Изд-во МГУ, 1977. – 394 с.
7. Кузьмин, А. Г. Сказание об апостоле Андрее и его место в Начальной летописи [Текст] / А. Г. Кузьмин // Летописи и хроники. – М.: Наука, 1974. – С. 37–47
8. Курьянов, С. О. Крымский текст в литературе Киевской Руси. Статья первая. Херсонесские христианские сказания [Текст] / С. О. Курьянов // Вопросы русской литературы. Межвуз. науч. сб. Вып. 19 (76). – Симферополь: Крымский Архив, 2011. – С. 35–44.
9. Левченко, М. В. Очерки по истории русско-византийских отношений / М. В. Левченко; под ред. акад. М. Н. Тихомирова. – Москва: Издательство Академии наук СССР, 1956. – 462 с.
10. Мурьянов, М. Ф. О Десятиной церкви князя Владимира [Текст] / М. Ф. Мурьянов // Восточная Европа в древности и средневековье: Сб. статей. – М.: Наука, 1978. – С. 171–175.
11. Мюллер, Л. Древнерусское сказание о хождении апостола Андрея в Киев и Новгород [Текст] / Леопольд Мюллер // Летописи и хроники. – М.: Наука, 1974. – С. 48–64
12. Памятники права Киевского государства. X–XII вв. [Текст] / Сост. А. А. Зимин. – М.: Гос. изд-во юридической литературы, 1952. – 303 с. – (Памятники русского права. Вып. 1.)
13. Повесть временных лет [Текст] / Подгот. текста, перевод, статьи и коммент. Д. С. Лихачева; под ред. В. П. Адриановой-Перетц; изд. 2-е, исправ. и доп. – СПб.: Наука, 1996. – 669 с. – (Литературные памятники).
14. Рапов, О. М. Русская церковь в IX – первой трети XII в.: Принятие христианства [Текст] / О. М. Рапов. – М.: Высшая школа. 1988. – 415 с.
15. Сахаров, А. Н. Дипломатия Древней Руси: IX – первая половина X в. [Текст] / А. Н. Сахаров. – М.: Мысль, 1980. – 358 с.
16. Шахматов, А. А. Повесть временных лет и ее источники [Текст] / А. А. Шахматов // Труды отдела древнерусской литературы. – М., Л.: Изд-во АН СССР, 1940. – Т. IV. – С. 9–150.
17. Шахматов, А. А. Разысканиях о древнейших русских летописных сводах [Текст] / А. А. Шахматов. – М.: Академия 1956. – 380 с.
18. Якобсон, Л. А. Средневековый Херсонес: (XII – XIV в.) [Текст] / Л. А. Якобсон; [Материалы и исследования по археологии СССР. № 17]. – М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1950. – 384 с.

Надійшла до редколегії 12.05.11

УДК 821.161.2–311.8"312".09

Р. О. Магдиш

м. Ялта

**АВТОР-ПЕРСОНАЖ У ПОДОРОЖНЬОМУ НАРИСІ СЕРГІЯ ЖАДАНА
«ANARCHY IN THE UKR»**

Здійснюється спроба проаналізувати образ автора-персонажа у творі Сергія Жадана «Anarchy in the Ukr» як центральний в тексті жанру подорожі.

Ключові слова: автор, автор-персонаж, подорож, час, простір, постмодернізм.

Осуществляется попытка проанализировать образ автора-персонажа в произведении Сергея Жадана «Anarchy in the Ukr» как центральный в тексте жанра путешествия.

Ключевые слова: автор, автор-персонаж, путешествие, время, пространство, постмодернизм.

The article attempts to analyze the image of the author-character in the work of Sergei Zhadan «Anarchy in the Ukr» as the main image in the text of the travel genre.

Key words: author, author-character, travel, time, space, postmodernism.

Останнім часом у літературознавстві велику увагу приділяють дослідженню образу автора і героя у творах жанру тревелогу. Як відомо, термін «образ автора» в науковий обіг увів академік В. Виноградов, який ґрунтовно досліджував цю категорію при аналізі художніх творів. Разом з ним цю проблему розглядали В. Жирмунський, М. Бахтін, Ю. Тинянов.

Авторська рецепція дійсності є важливим компонентом у створенні мандрівного світу героя. У сучасній літературній критиці постає проблема визначення образу автора і його героя у творі жанру мандрювання. Суб'єкт автора у мандрівному тексті розглядали В. Гуминський, Н. Маслова, В. Михайлов, В. Шачкова, проте разом з тим, попри велику кількість наявних у критичному та літературознавчому дискурсі за проблематикою і науковим рівнем праць, численні питання, пов'язані із суб'єктно-авторською рецепцією реальності та часопросторової організації як константи буття героя-мандрівника у текстах мандрах, залишаються вивченими все ж таки недостатньо. Метою статті є аналіз образу автора-персонажа у подорожньому нарисі Сергія Жадана «Anarchy in the Ukr» як однієї з основних структуроутворюючих категорій мандрівного тексту.

У сучасному художньому тексті чіткіше вирізняються сфери приватного й інтимного життя, більшу вагу здобуває суб'єктивована оповідь з очевидним авторським пафосом. Зросла кількість літератури, де авторська суб'єктивність проявляється дуже яскраво (так звана металітература, якій притаманні різноманітні форми авторефлексії). Характерною рисою сучасного постмодерністського твору є підвищений ступінь авторської рефлексії, у результаті чого письменник найчастіше не тільки виступає як теоретик власної творчості, а й рефлектує власну позицію з будь-якого питання, і як наслідок метатекстові коментарі перетворюються на головну тему твору. М. Каган, коментуючи феномен розбіжності між біографічною особою автора і його творчою особистістю, зауважує: «Тут ідеться про своєрідне „роздвоєння” особи митця, яка у творчому процесі постає суттєво іншою, ніж у звичайному житті. Особистість, яка виражає себе у творчості, немовби підіймається над конкретною побутовою особистістю з усіма її житейськими дріб'язковими клопотами, очищується від усього випадкового, побутового і являє себе як ідеальну особистість, як носія найкращих людських якостей» [1, с. 156]. Як зазначає А. Коваль, образ автора художнього тексту твориться так само, як і образи персонажів. Правдивість, з якою він формується, – це художня, а не фактична правда, тут на першому плані глибинна істинність розуму і чуття автора, а не зовнішня правдоподібність біографічних подробиць [3, с. 37]. Досить специфічним є образ автора і героя у творах жанру тревелогу, де суб'єктивно-авторське художнє осмислення дійсності стає головним у конструюванні мандрівного простору героя.

Твір Сергія Жадана «Anarchy in the Ukr» репрезентує своєрідний зразок мандрювання героя у часі та просторі, автор твору робить екскурси у минуле і зупиняється на важливих аспектах свого життя. Образ героя-мандрівника є втіленням авторського задуму і суб'єктивним ставленням письменника до подій, які відбуваються на сторінках твору. Характерним для художнього тексту письменника

є документальні елементи. Подорож до певної міри представляє собою зліпок з дійсності, параметри якого проте задаються волею автора. У тексті підкреслюється роль факту, документа, письменник прагне переконати читача у достовірності зображуваного. Головним героєм «Anarchy in the Ukr» виступає сам автор-персонаж, який згадує минуле і намагається простежити як воно вплинуло на майбутнє. У тексті герой-автор постійно перебуває у мандрюванні – місцях свого дитинства. На початку твору Сергій Жадан детально зупиняється на описі простору, який на цей момент є прерогативою мандрювання героя: «Потяг, яким ми їхали, я знав з дитинства, можна навіть сказати, що це був перший потяг у моєму житті, перший так би мовити, досвід залізниці, я дотепер пам'ятаю ті плацкарти, вогкі, як намоклий папір, простирадла радянських сталевих колій» [2, с. 5]. Автор-персонаж згадує своє минуле і те, що привело його до рідного міста. Треба зазначити, що письменник вказує на психологічні колізії, які відбуваються з головним героєм і це є стрижневим мотивом у виборі подорожі. Автор поринає у спогади, згадує своє дитинство, як він проводив вільний час і що його цікавило у підлітковому віці «Повертаючись до міста, в якому ти був так давно, що можна сказати – не був зовсім, ти відразу ж намагаєшся зачепитись за щось знайоме, знайти якісь сліди й знаки, але це марна затія, що могло залишитись з того часу – навіть кіосків не лишилось» [2, с. 35].

Особливо актуальним у романі письменника постає зв'язок мандрівника і залізниці, своєрідним є поєднання художньо-стилістичних засобів у змалюванні психологічних колізій персонажу і навколишнього середовища. Герой роману перебуває у безвихідному становищі «і тоді, просто посеред ночі, не лишається нічого іншого, як вийти на залізничний міст, побудований для чогось над перонами і дивитися в небо, чекаючи, коли там з'явиться сонце» [2, с. 11]. Найважливіші моменти подорожі у героя твору асоціюються із «залізничним містком», який стає невід'ємним атрибутом його життя. Автор конструює мандрівний простір для свого героя, щоб показати власні переживання, життєві моменти, які стали вирішальними у долі самого письменника.

У творі Сергія Жадана «Anarchy in the Ukr» чітко окреслена позиція самого автора щодо навколишньої дійсності та соціальних аспектів життя головного героя, який намагається реалізувати себе під час подорожі. Так, дослідниця М. Маслова, до числа жанрових особливостей тревелогу відносить «створення цілісної картини у якій відображається соціальна дійсність, багатосторонність її опису та активна роль автора-мандрівника, очевидця як діючої особи описуваних подій, суб'єктивність авторського підходу» [4, с. 72]. Таким чином, автор тексту є безпосереднім свідком подій, що відбувалися у його житті. Власний досвід письменника призводить до аналізу життєвих цінностей і це дає змогу йому конструювати мандрівний простір героя твору.

Домінантною ознакою твору Сергія Жадана «Anarchy in the Ukr» є свобода вибору подорожі героя, який намагається „вільно себе почувати у виборі життєвого шляху» [2, с. 11]. Досліджуючи теоретичний аспект жанру тревелогу літературознавець В. Шачкова визначає провідну рису героя-мандрівника, яка побудована за «принципом жанрової свободи, відсутності літературних умовностей та жанрових канонів» [5, с. 281]. Літературознавець акцентує на тому, що для творів

жанру «мандрування» характерним є свобода вибору певного шляху, який стає для героя твору важливим життєвим елементом. У художньому тексті письменника свобода пронизує усі сфери діяльності мандрівника, автор намагається розкрити внутрішні колізії свого героя через свободу вибору подорожі у якій поступово вирішуються загальні життєві проблеми героя-мандрівника. На сторінках літературного твору особливу роль у формуванні світоглядних пріоритетів мандрівника відіграє автор, який створює специфічну «мандрівну» атмосферу у якій закарбовується характер героя. Суб'єктивно-авторська рецепція дійсності сприяє конструюванню простору у якому подорожує герой. Образи автора і героя у творі Сергія Жадана є цілісними, так автор, наголошує на тому, що «я завжди інтимно ставився до залізниці» [2, с. 27]. Розмова у творі ведеться від першої особи, автор є очевидцем подій і намагається висловити свої враження від побаченого. Письменник обирає для свого героя ті місця подорожі, які є для нього актуальними і відіграють важливу роль у формуванні життєвого досвіду самого автора. Письменник акцентує на тому, що його герой знаходиться у постійному пошуку власного «я» і саме повернення у рідні місця є важливим етапом у формуванні його світоглядних позицій. Мандрівник втікає від проблем попереднього свого життя і намагається знайти щастя в іншому середовищі, яке сприятиме його розвитку, як особистості з певними життєвими перевагами. Мотив мандрування стає головним чинником у самооцінці героя Сергія Жадана, де він оцінює свої можливості, якості і місце серед інших людей.

У циклі подорожнього нарису створюється специфічне середовище для центрального героя, який керуючись мотивом самопізнання і самореалізації, змінює звичний простір і подорожує у місця дитинства, щоб вирішити життєві проблеми. Сергій Жадан приділяє велику увагу дорозі, яка для нього набуває сакральності, філософського трактування: «Чим частіше зупиняєшся в дорозі, чим довгими робиш зупинки, тим більше шансів помітити врешті всі деталі, які не можна було помітити, не зупинившись, тут річ навіть не в куті зору, а швидкості твого руху, якби я зупинився, я міг би помітити, що це не просто зміна мого уявлення про ландшафт, це зміна самого ландшафту, а відповідно – це зміна мене самого» [2, с. 14]. Філософське звучання мотиву дороги сприяє розкриттю ідейного змісту художнього тексту. Дорога для автора і його героя є художнім образом і сюжетостворюючим компонентом. Значення дороги у конструюванні мандрівного простору автором величезне: нечасто твір обходиться без яких-небудь варіацій мотиву дороги. Особливо важливу роль відіграє тісний зв'язок мотиву зустрічі з образом дороги. Дорога для автора-оповідача – переважне місце випадкових зустрічей і смертей: «Кілька років тому назад на цій трасі розбився мій брат» [2, с. 15]. Письменник вводить у художню тканину свого тексту спогади про близьких людей, створює простір в якому перебуває він сам, його герой і пам'ять про минуле. Протягом усього твору автор і персонаж знаходяться у мандрах, де постають картини минулого і реалізація власних бажань сьогодення.

Головний герой подорожує різними видами транспорту «автобусами – це найзручніший вид транспорту, електричками, з кількома пересадками» [2, с. 11]. Для авторської рецепції дійсності перш за все характерне злиття шляху героя людини (у його основних переломних моментах) з його реальним просторовим

шляхом-дорогою, тобто з подорожуваннями. Тут дорога порівнюється з життєвим шляхом. Дорога при цьому пролягає по рідній, знайомій країні, в якій немає нічого екзотичного і чужого. Шлях мандрівника спрямований до міста, де автор-персонаж перебував колись. І ще однією домінантою творчості можна назвати урбаністичність. Майже кожне явище Жадан пов'язує з містом, навіть не наводячи яскравих природних пейзажів. Місто для письменника є всім: і вірою, і життям, і батьківщиною. Він акцентує увагу на мотиві співіснування техногенного і природного в їхній синкретичній взаємодії. Автор вказує на тотальну соціальну кризу в якій перебуває сучасна людина і саме подорож дозволяє переосмислити життєві цінності, пізнати свої можливості і реалізувати їх.

У творі «Anarchy in the Ukr» чітко проявляються риси постмодерністської поетики, де окрім суб'єктивно-авторської рецепції дійсності, С. Жадан створює «авторську маску» як дійову особу свого тексту, і це є своєрідною постмодерністською оповіддю. Твір-подорож письменника – це не звичайний текст, а коментарі до нього, судження про нього, що є однією з головних ознак постмодернізму. Такий засіб організації літературного твору сприяє створенню навмисного оповідного хаосу, що призводить до виникнення ефекту фрагментарності оповіді. С. Жадан розкриває подвійну природу людської особистості і діалектику стосунків автор-герой у постмодерністському творі. Але, водночас, герой твору втілює і допомагає приховати особисті риси автора-оповідача, породжуючи дискусії навколо особистості письменника. Мандрівник у тексті автора постає перед читачем і як автор, і як персонаж. Треба зазначити, що письменник-персонаж і письменник-автор мають протилежні світоглядні позиції. Так, згадуючи своє дитинство автор натякає на те, що «іноді потрібно прислухатись до власних химер, до своїх внутрішніх голосів» [2, с. 9]. Автор-оповідач вказує на життєві помилки, які б він не припустив у сьогоднішні, тому письменник від імені героя аналізує своє життя і вчинки, які не завжди відповідають моральним нормам суспільства. Як автор С. Жадан зазвичай висловлює дві зовсім протилежні думки водночас. Він вважає, що для оповіді це безперечно є позитивною рисою. У той час як будучи персонажем, він не може змінити своїх реальних вражень, що вважає значним недоліком у житті.

Аналіз «Anarchy in the Ukr» дозволяє більш детально інтерпретувати образ автора і героя. Майже у кожному постмодерністському творі, а особливо у текстах-мандрах існує протиріччя між особою автора та персонажа, які пов'язані, але водночас відрізняються сприйняттям навколишньої дійсності. У мові оповідача, яким виступає автор-персонаж як, ми виразно чуємо авторський голос, авторську оцінку зображуваного. Але ототожнювати оповідача з автором некоректно. Справа в тому, що оповідач – це найважливіша (в епічних творах), але не єдина форма авторської свідомості. Автор проявляється не тільки в оповіданні, але і в багатьох інших категоріях твору: в сюжеті та композиції, в організації часу і простору, багато у чому іншому, аж до вибору засобів малої образності. Хоча перш за все, звичайно, у самому оповіданні. Оповідачеві належать усі ті відрізки тексту, які не можна приписати нікому з героїв. Але важливо розрізняти суб'єкт мовлення (говорить) і суб'єкт свідомості (того, чия свідомість при цьому виражається). Це не завжди одне і те ж. Ми можемо бачити в оповіданні якусь «дифузю» голосів автора і героїв.

Треба зазначити, що авторське сприйняття дійсності є важливим компонентом у створенні художнього простору. Художній простір у творі письменника завжди має неабияке значення для розкриття характеру героя, його внутрішнього стану під час подорожі. Простір вокзалу для автора є найголовнішим місцем для його героя, де «все цікаве відбувається саме тут, і чим менший вокзал, тим більше цікавого» [2, с. 27].

Таким чином, у подорожньому нарисі Сергія Жадана «Anarchy in the Ukr» образ автора-персонажа відіграє важливу роль у створенні мандрівного простору. Він сам є оповідачем і обирає для подорожі героя місця свого дитинства, що безпосередньо має індивідуально-авторське сприйняття дійсності. Урбаністичність є домінантною ознакою твору письменника, зокрема автор-персонаж подорожує до міста, щоб реалізувати творчі задуми, переосмислити життєві цінності. Автор намагається створити атмосферу у якій перебуває сучасна людина і те, як урбаністичний простір впливає на психологічні колізії автора-персонажа.

Бібліографічні посилання

1. Галич О. Теорія літератури: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Галич О., Назарець В., Васильєв Є. – К.: Либідь, 2001. – 488 с.
2. Жадан С. „Anarchy in the Ukr” / С. Жадан. – Харків: Фоліо, 2008. – 223 с.
3. Композиційна роль образу автора у публіцистиці [упорядкув. А. П. Коваль, Г. К. Конторчук] . – К.: Вища школа, 1983. – С. 36–50.
4. Маслова Н. М. Путевой очерк: проблемы жанра / Н. М. Маслова. – М.: Знание, 1980. – 116 с.
5. Шачкова В. А. „Путешествие” как жанр художественной литературы: вопросы теории / В. А. Шачкова // Филология. Искусствоведение. – 2008. – № 3. – С. 277–281.

Надійшла до редколегії 28.04.11

УДК 821.111(73).09

В. Є. Мешкова

м. Дніпропетровськ

СУЧАСНА АМЕРИКАНСЬКА ЛІТЕРАТУРА: РОЗМАЇТТЯ КУЛЬТУР ТА ІМЕН

Розглядається мультикультуральний характер сучасного літературного процесу США.

Ключові слова: полікультурність, культурна традиція, дискурс, мейнстрім

Рассматривается мультикультуральный характер современного литературного процесса США.

Ключевые слова: поликультурность, культурная традиция, дискурс, мейнстрим.

The article covers a multicultural character of a modern literary process of the USA.

Key-words: multiculturalism, cultural tradition, discourse, mainstream.

Сьогодні годі заперечувати, що полікультурність є дуже актуальною для сучасного американського суспільства, і цей факт не міг не вплинути на літературу США. Літературознавці-американісти, зокрема М. В. Тлостанова, Н. Висоцька, О. Сирінська, З. Казбекова, Г. Запорожець, зазначають, що в сучасній американській літературі формується досить яскравий дискурс культурного розмаїття: суто американська культурна модель поступово набуває інонаціональних рис. До того ж